

De rechter en de deporteurs

De rechter en de deporteurs

DICK DE MILDT

Hilversum
Verloren
2018

Deze uitgave kwam tot stand met financiële ondersteuning van de Stichting voor wetenschappelijk onderzoek van nationaal-socialistische misdrijven, Amsterdam.

Omslag: ©iStock.com/bulentozber.

ISBN 978-90-8704-712-2

© 2018 Dick de Mildt & Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Opmaak Rombus, Hilversum
Omslagontwerp Frederike Bouten, Utrecht
Druk Wilco, Amersfoort

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1 Kennis van zaken	9
2 Een ‘apert mal jugé’	18
3 Krachten à decharge	27
4 ‘De Russen’	37
4.1 De strafvervolging en berechting van Erich Deppner	41
4.2 De verontschuldiging van een oorlogsmisdrijf	46
5 In idem: de Duitse strafvervolging van Wilhelm Harster	54
6 Het proces in München	63
7 Täterschaft of Beihilfe?	71
8 De straftoemeting	76
9 De historici en de deporteurs	80
10 Ten slotte: Justitie en de strafvervolging van oorlogsmisdadigers na afloop van de van de Bijzondere Rechtspleging	84
Noten	94
Bronnen en literatuur	107
Personenregister	110

Voorwoord

De Nederlandse toerist die in de jaren zeventig of tachtig van de vorige eeuw bij een bezoek aan München de weg kwijt raakte, kon het overkomen in zijn eigen taal weer op het juiste spoor te worden geholpen door een vriendelijk ogende, ietwat mank lopende, bejaarde inwoner van de Beierse hoofdstad. Mogelijk zal de een of de ander de verrassende taalvaardigheid van de behulpzame gids in verband hebben gebracht met de bezettingsjaren, maar geen van hen zal toch hebben vermoed oog in oog te staan met één van de grootste oorlogsmisdadigers uit die recente vaderlandse geschiedenis. Tot dat macabere gezelschap had de minzame oude baas niettemin wel degelijk behoord, want als hoofd van de *Sicherheitspolizei* (Sipo) was hij in bezet Nederland verantwoordelijk geweest voor het gevoerde onderdrukings- en vervolgingsbeleid dat aan meer dan honderdduizend mensen het leven had gekost.

Dr. Wilhelm Harster was een typische *Karrieropolizist* van het slag waarop de efficiëntie van Hitlers terreur- en vervolgingsapparaat stoelde: vakbekwame, niet zelden juridisch geschoolde rechercheurs met een staat van dienst die dateerde van de Weimarjaren en die volkomen toegewijd waren aan welke zaak zij dan ook geacht werden te dienen. Harster maakte prominent deel uit van deze kring van ‘politie-professionals’. Hij kreeg de liefde voor het vak van jongs af aan mee, want hij werd op 21 juli 1904 geboren als zoon van een jurist en politieambtenaar in het Beierse Kelheim. Na een rechtenstudie in München en Erlangen trad hij, met zijn aanstelling bij de politie Stuttgart in oktober 1929, in de beroepsmatige voetsporen van zijn vader. Nog voor Hitlers machtsovername kwam hij, in verband met een onderzoek naar de gewelddadige straatschermseligen tussen de SA en diens linkse tegenstanders, bij de ‘politieke’ recherche terecht. Op 1 mei 1933 trad hij toe tot de NSDAP en zes maanden later ook tot de SS. In juli 1934 werd hij in Stuttgart aangesteld als plaatsvervangend hoofd van de politieke recherche in Württemberg. Na de *Anschluss* van Oostenrijk in maart 1938 kreeg hij de opdracht daar de Duitse politieorganisatie op poten te zetten. Tot het begin van de oorlog leidde Harster vervolgens de *Staatspolizeileitstelle* Innsbruck.

Op 15 juli 1940 kwam hij als *Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes in den Niederlanden* (BdS) naar Den Haag. Daar werd hij, onder supervisie van Himmlers afgezant, de *Höhere SS- und Polizeiführer* (HSSPF) Hanns Albin Rauter, ver-

antwoordelijk voor de *sicherheitspolizeiliche* uitvoeringstaken van het Berlijnse beleid. Tot die taken behoorden ook de uitvoeringsmaatregelen op het gebied van de Jodenvervolging in Nederland. Zo was zijn bureau verantwoordelijk voor de arrestaties, razzia's en interneringen van de Joden tot en met hun systematische deportatie vanuit Westerbork richting de vernietigingskampen in Polen, die vanaf de zomer van 1942 haar beslag kreeg. In november 1943 vertrok Harster uit Nederland omdat hij in eenzelfde functie in Italië werd benoemd. De Britten, die hem aan het einde van de oorlog in het Italiaanse Bolzano arresteerden en na verloop van tijd naar Engeland overbrachten, leverden hem op 21 augustus 1947 uit aan Nederland om wegens oorlogsmisdrijven terecht te staan.

Voor zijn aandeel in de vervolging van de Joden stond Harster tweemaal voor de rechter: eerst in Nederland, in 1949, en achttien jaar later nog een keer in Duitsland. Aan beide strafzaken kleeft een aantal zeer controversiële aspecten die hier aan de orde zullen komen. Tegelijkertijd vormen de beide 'Harsterprocessen' een goed aanknopingspunt voor een nadere blik op de wijze waarop de naoorlogse justitie in zowel Nederland als Duitsland reageerde op die bijzondere criminaliteitsvorm, die als object van nationale strafvervolging ongekend was: de van staatswege georganiseerde volkerenmoord. In beide landen is er op die reactie van meet af aan veel kritiek geweest. Dat kon ook moeilijk anders, alleen al vanwege de enorme omvang en complexiteit van het vraagstuk en de veelheid van belangen en emoties die ermee gemoeid waren (en ten dele nog altijd zijn). Een eenduidig strafrechtelijk antwoord dat op ieders instemming kon rekenen was dan ook op voorhand uitgesloten. Dat laat onverlet dat er in beide landen na de oorlog hoe dan ook wel degelijk 'recht is gedaan', zoals dat heet. Maar welk recht was dat eigenlijk, hoe kwam het tot stand en welke waren de obstakels die het op zijn weg vond? Aan de hand van de strafzaken tegen Harster en enkele andere toonaangevende betrokkenen bij Hitlers uitroeingsbeleid zullen wij ons hier over die vragen buigen.

1 Kennis van zaken

Aan de Nederlandse berechting van Wilhelm Harster ging die van een tweetal andere prominente Jodendeporteurs vooraf. De eerste en hoogste in rang was Harsters chef, Hanns Albin Rauter. In het voorjaar van 1948 werd hij als *Generalkommissar für das Sicherheitswesen in den Niederlanden* aangeklaagd voor het bedrijven van ‘opzettelijk systematisch terrorisme tegen het Nederlandse volk’, zoals de tenlastelegging het formuleerde.¹ Daartoe behoorde uiteraard de vervolging van de Joden. En op dat onderdeel dook een kwestie op die de justitiële omgang met het soort *Schreibtischtäter* waarvan Rauter en ook Harster deel uitmaakten, in hoge mate zou beheersen. Daarbij ging het om hun ‘kennis van zaken’ omtrent de ware aard van de vervolgingsmaatregelen. Want in hoeverre waren zij eigenlijk op de hoogte van wat de door hen vervolgde en gedepoteerde Joden te wachten stond? Voor de vaststelling van hun strafrechtelijke schuld was het antwoord op die vraag uiteraard van cruciaal belang en het zal dan ook niet verbazen dat de verdachten zelf van meet af aan die specifieke kennis van zaken zoveel mogelijk ontkenden. Zo ook Rauter, die tijdens de zitting op het verwijt dat hij doelbewust aan de vernietiging van de Joden had bijgedragen, als volgt reageerde:

Das ist ein ungeheuerlicher Vorwurf! Ist die Staatsanwaltschaft in der Lage dafür den Beweis anzutreten, oder glaubt der Gerichtshof daran, dann gibt es für mich nur eine Strafe: auf dem Scheiterhaufen lebendig verbrannt zu werden!²

En met hetzelfde melodramatische pathos herhaalde hij zijn verontwaardiging een aantal maanden later nog eens voor de Bijzondere Raad van Cassatie: ‘Wenn ich eine Ahnung gehabt hätte, dass Frauen und Kinder getötet werden sollen, oder dass Juden vergast werden, ich hätte hundertmal den Rock ausgezogen und mich totschieszen lassen.’³

Die terugblikkende melodramatiek doet denken aan wat Adolf Eichmann een kleine 15 jaar later aan zijn Israëlische ondervragers zou voorhouden: ‘Ich bin nicht mit der Vernichtung beschäftigt gewesen. Wäre ich mit der Vernichtung beauftragt worden, dann würde ich mich wahrscheinlich erschossen haben.’⁴ Maar waar in Jeruzalem Eichmanns bewuste deelname aan de Jodenmoord minutieus werd aangetoond, bleef in Den Haag de bewijsvoering op dit punt ten aanzien van Rauter op zijn minst aan twijfel onderhevig.⁵

Zo voerde procureur-fiscaal mr. J. Zaaijer, ter onderbouwing van zijn overtuiging dat Rauter inderdaad van het lot der weggevoerde Joden geweten had, een tweetal Nederlandse politiebeambten op die verklaarden dat het in 1943 in Nederland ‘van algemene bekendheid’ was geweest dat de Joden in Polen werden vermoord. Dat was overduidelijk niet in overeenstemming met de werkelijkheid en het hof nam die ‘algemene bekendheid’ dan ook wijselijk niet over in zijn bewijsmotivering.⁶ Meer waarde hechtte het aan de rede die Rauter op een bijeenkomst van de SS in Den Haag op 22 maart 1943 over het thema van de ‘Judenfrage in Holland’ had gehouden en waar hij openlijk had gesproken over het *ausmerzen* van de Joden en over de *endgültige* en *restlose* oplossing van het ‘Joodse vraagstuk’, om er ten slotte aan toe te voegen: ‘Ich will gerne mit meiner Seele im Himmel büßen für das was ich hier gegen die Juden verbochen habe!’⁷

Zonder enige twijfel was Rauters toespraak het getuigenis van een gedreven en meedogenloze Jodendeporteur, maar als onomstotelijk juridisch bewijs van zijn wetenschap omtrent de geplande fysieke uitroeiing van de weggevoerden schoot ook deze bron toch tekort. Het Haagse hof stelde in zijn vonnis dan ook weliswaar vast dat Rauter ‘heeft begrepen dat de deportatie der Joden, die ook omvatte kinderen, ouden van dagen en gebrekkigen, voor velen hunner de dood ten gevolge zou hebben en dat dit derhalve een der doeleinden van de Duitse politiek tegen de Joden was’, maar voegde daaraan toe: ‘ook al heeft hij destijds wellicht niet voorzien dat vrijwel alle Joden zouden worden gedood op de wijze zoals later is gebleken.’⁸ Bij de behandeling van Rauters zaak voor de Bijzondere Raad van Cassatie kwam het vraagstuk andermaal aan de orde. Daarbij legde procureur-fiscaal mr. A.M. van Tuyll van Serooskerken Rauter het vuur na aan de schenen door onder meer te verwijzen naar de (door ‘Radio Oranje’ verspreide en in de *Deutsche Zeitung in den Niederlanden* becommentarieerde) Geallieerde verklaring van 17 december 1942, waarin de Duitse deportaties en de uitroeiing van de Joden in Polen aan de kaak werden gesteld. Ook haalde Van Tuyll de illegale pers aan, die in minstens één geval (*Het Parool* van 27 september 1943) expliciet had geschreven over de vergassingspraktijken in Auschwitz. Dat de allerhoogste Duitse politiefunctionaris in Nederland van dit alles onkundig was gebleven – zoals hijzelf beweerde –, achtte de procureur-fiscaal ‘op zijn zachtst gezegd, niet zeer aannemelijk’, ook al kon hij het niet helemaal uitsluiten.⁹

Opmerkelijk in dit verband is het dat de procureur-fiscaal nu juist het bewijsmiddel dat de twijfel op dit punt had kunnen uitsluiten tijdens het verhoor van Rauter door zijn vingers liet glippen. Dit bewijsmiddel betrof de ook al in het proces van Neurenberg ter sprake gekomen, zogenaamde Posener rede van SS-chef Heinrich Himmler. In die beruchte rede voor zijn verzamelde *Gruppenführer*, van 4 oktober 1943, sprak Himmler onverhuld over ‘die Ausrottung des jüdischen Volkes’ en verwees daarbij woordelijk naar de stapels lijken die de operatie met zich meebracht, en

met de aanblik waarvan hij zijn gehoor welvertrouwd achtte. Tijdens het verhoor op de zitting bleek dat ook Rauter op die *Gruppenführertagung* aanwezig was geweest en dat hij de redevoring van Himmler had aangehoord. Maar de procureur-fiscaal verzuimde de verdachte op dit punt onder druk te zetten door hem uitvoerig over het thema te onderhouden en liet ook overigens na dit cruciale Neurenbergse bewijsdocument nadrukkelijk onder de aandacht van de rechters te brengen.¹⁰

Voor het vonnis tegen Rauter maakte het uiteindelijk weinig uit of hij nu wel of niet precies op de hoogte was geweest van het feit dat alle onder zijn leiding weggevoerde Joden vermoord zouden worden. Het Haagse gerechtshof veroordeelde hem ter dood voor een reeks van oorlogsmisdrijven, waarvan zijn betrokkenheid bij de Jodenvervolging er één was, en de Bijzondere Raad van Cassatie hield dat vonnis in stand. En hoewel dat aan de hand van de schriftelijke overwegingen van zijn rechters niet precies valt vast te stellen, mag men wel aannemen dat die straf hem mede werd opgelegd vanwege zijn rol bij de Jodenvervolging. Het Haagse hof stelde immers, zoals wij eerder zagen, dat hij, gezien het feit dat zich onder de gedeporteerden ook kinderen en oude en zieke mensen bevonden, in elk geval had begrepen dat het de bedoeling was dat velen van hen het niet zouden overleven.

*

**

*

Diezelfde graad van kennis kon zeker ook aanwezig verondersteld worden bij een andere hoofdrolspeler van het deportatiebeleid: de kampcommandant van Westerbork, Albert Konrad Gemmeke, die in januari 1949 voor het bijzonder gerechtshof te Leeuwarden terechtstond. Maar met Gemmeke wisten de rechters niet goed raad, want enerzijds had hij weliswaar vanuit zijn *Polizeiliches Durchgangslager*, week-in-week-uit en gedurende ruim twee jaar, mannen, vrouwen en kinderen op transport naar de vernietiging gestuurd, maar anderzijds schetsten de getuigen die onder zijn leiding in Westerbork geïnterneerd waren geweest hem als een weliswaar streng maar niet onrechtvaardig commandant, die de ingezetenen over het algemeen niet slecht had behandeld. Uiteraard waren deze positieve indrukken gekleurd door de omstandigheid dat de getuigen hun overleven aan Gemmeke te danken hadden, maar er kon hoe dan ook inderdaad geen twijfel aan bestaan dat hij zich als kampcommandant in zeer gunstige zin onderscheidde van zijn collega's in Amersfoort of Vught.

Daarbij kwam nog dat Gemmeke als verdachte opmerkelijk openhartig was over zaken die allerminst in zijn voordeel pleitten. Zoals in het bijzonder gold voor zijn houding inzake het 'Joodse vraagstuk', die naadloos aansloot op de nazi-propaganda.

Onthullender dan het uitvoerige betoog dat Gemmeker daaromtrent tegenover de hem verhorende rechercheur hield liet het zich nauwelijks formuleren. In het Nederlandse proces-verbaal luidt dat betoog als volgt:

In het algemeen stond ik niet sympathiek tegenover de joden. Het was mij door de partijpolitiek duidelijk geworden, dat de joden in het openbare leven een zeer voornamelijk plaats innamen. Als regel werden de door hen bekleede functies misbruikt en uitgebuit, ten koste van de rest van de bevolking, zodat op dit deel van de bevolking werd geparasiteerd. Dit alles was wel overduidelijk gebleken in de eerste wereldoorlog toen de joodse bevolking, procentsgewijs, niet aan de rechtstreekse strijd heeft deelgenomen. Zij waren het die openbare functies bekleedden en daaruit vaak nog grote financiële voordelen sloegen.

Ik was het er dus volkomen mee eens dat de joden van de belangrijke plaatsen uit het openbare- en bedrijfsleven moesten verdwijnen. Het optreden van deze groep diende beknop te worden, echter met faire middelen. Om deze redenen kon ik mij dan ook niet verenigen met de tegen de joden gerichte pogroms, zoals die b.v. in Düsseldorf zijn geweest en die ik heb meegemaakt. Daar werden de joden uit hun woningen gehaald, meubilair en andere goederen werden op straat vernield. Voor duizenden en nog eens duizenden markten ging verloren waar niemand iets aan had. Ik weet niet zeker meer of de joden toen reeds statenloos werden verklaard, maar ik stelde mij op het standpunt dat het uiteindelijk Duits kapitaal was, dat werd vernield. Mijn mening was, dat, wanneer de joden zich niet konden verenigen met tegen hen genomen faire maatregelen, zij Duitsland maar moesten verlaten.

Zo was de situatie toen de tweede wereldoorlog uitbrak. Nadat in Augustus 1940 verschillende landen door Duitsland waren bezet, werd het jodenprobleem, dat de laatste tijd in Duitsland latent was geweest, weer acuut. Was het voor de oorlog een zuiver politiek probleem geweest, nu was het een politieke en militaire aangelegenheid geworden. Van Duits standpunt gezien, werden de joden een gevaar geacht voor de oorlogvoering, redenen waarom er maatregelen tegen dit gevaar moesten worden genomen. De lessen van 1918, waarin aangenomen werd dat Duitsland de eerste wereldoorlog had verloren door de verkeerde invloed der joden, moesten thans ter harte worden genomen.

Door concentratie van de joden werden als het ware twee vliegen in één klap gevangen; n.l. 1°. het gevaar van 'een dolksteek' in de rug werd opgeheven en 2°. de daardoor geworven arbeidskrachten konden worden benut voor het Duitse oorlogspotentioneel.

Ik was van oordeel dat de geconcentreerde joden, na afloop van de door Duitsland gewonnen oorlog, naar een bepaald land, b.v. Palestina zouden gaan en daar een zuiver joodse gemeenschap zouden vormen. Dit zou dus een joodse staat worden en wanneer daar corruptie en uitbuiting plaats vonden, geschiedde dit ten koste van hun eigen rasgenoten. Op deze wijze zag ik dus het jodenprobleem – dat ik mij eigen had gemaakt door lectuur, film en lezingen in Nationaal-Socialistische geest – toen ik mijn functie als commandant van het jodenlager in Westerbork in October 1942, aanvaardde. Voordien ben ik zeer weinig met joodse personen in aanraking geweest, zodat ik persoonlijk geen onpret-

tige ervaringen opgedaan had. Bij de bestudering van de Vrijmetselaarslôge, bleek mij andermaal dat daarin de joden ook weer een voorname rol speelden.

In de jaren dat ik in Westerbork ben geweest en uiteraard met zeer vele joodse personen heb omgegaan, heb ik mijn aanvankelijk ingenomen standpunt van het 'joodse gevaar', wel iets laten varen. Ik geloof dat dit gevaar overdreven is voorgesteld.

Hoewel het mij nimmer officieel is medegedeeld, heb ik de vaste overtuiging dat, toen de concentratie van de joden in Nederland begon, dit is geschied met het vooropgezette doel, ze allen uit Nederland weg te voeren. Ik heb het lager Westerbork van het begin af aan niet anders gezien dan een doorgangslager ter doorzending van de mensen naar b.v. Duitsland of Polen. Misschien op twee uitzonderingen na, namelijk de mensen die tot de zogenaamde Barneveldgroep behoorden en de Protestants-gedoopten. In feite ging het dan ook niet om de personen, maar om de aantallen. Ook de mensen die een leidende rol in de organisatie in Westerbork hadden en niet tot een van de twee genoemde groepen behoorden, werden volgens mijn mening te zijner tijd afgevoerd. Deze afvoering had dus, zoals gezegd, een tweërlei reden, n.l. afwenden van het joodse gevaar, gezien vanuit een militair-politiek standpunt; en 2^e uitbuiten van deze arbeidskrachten ten behoeve van het Duitse oorlogspotentieel.

Ik ben van mening dat deze genomen maatregelen geoorloofd zijn geweest, want op verschillende dienstbesprekingen met de Befehlshaber der Sicherheitspolizei is verklaard dat de bezettende macht van een land, dat twee jaar of langer was bezet, het recht had om dergelijke als door Duitsland genomen maatregelen, te treffen ten behoeve van zijn eigen oorlogsproductie. Ik sta dan ook op het standpunt dat de genomen maatregelen, internationaal gezien, geoorloofd zijn geweest. Op zichzelf vond ik deze, tegen de joden genomen maatregelen, onaangenaam maar hieraan was nou eenmaal niets te veranderen omdat dit voor de Duitse oorlogvoering noodzakelijk was. Deze tegen de joden getroffen maatregelen, kan ik dan ook niet zien als een oorlogsmisdrijf.

Ik erken wel in belangrijke mate aan de deportatie van ruim 100.000 joden vanuit Nederland naar het buitenland te hebben medegewerkt. Ik ontken echter alle schuld aan de deportatie als zodanig. Dit was 'Kriegsnotwendig.'¹¹

Gemmekers openhartigheid werd door de rechters gewaardeerd en kwam ongetwijfeld ook ten goede aan de overtuigingskracht van zijn wederom uitvoerig onderbouwde ontkenning het lot van de weggevoerde Joden gekend te hebben:

Hoe onwaarschijnlijk het voor u ook mag klinken, ik heb niet geweten wat in Auschwitz met de joden ging gebeuren. Ik wist niets af van het afmaken der mensen en de manier waarop dit geschiedde. Dit ben ik pas na de bevrijding, door mij verhorende rechercheurs, gewaar geworden.

Een dienstleider uit het lager, wie dat weet ik niet meer, heeft mij eens verteld dat er geruchten gingen dat de mensen in Auschwitz werden gedood. Op welke speciale manier dit zou gebeuren werd mij niet gezegd zodat over vergassing niet is gesproken. Ik heb naar aanleiding daarvan, bij Zöpf¹² geïnformeerd, maar die verklaarde mij dat dit van elke grond ontbloom was. Dit antwoord heb ik bij terugkomst in het lager aan verschillende

dienstleiders medegedeeld en hun gezegd dat zij dit gerucht in het lager konden tegen spreken op grond van door mij ingewonnen informatie uit Den Haag. Ik heb absoluut de indruk dat Zöpf mij de waarheid vertelde.

Bij gelegenheid van een bezoek van de Hauptsturmführer Höss¹³ van het RSHA te Berlijn aan Westerbork, heb ik deze ook naar die geruchten gevraagd. Ook hij sprak dit ten stelligste tegen en voegde er aan toe dat dit als vijandelijke propaganda kon worden beschouwd. Een dergelijk gerucht is dan ook maar eenmaal tot mij doorgedrongen en naar aanleiding daarvan heb ik deze informatie ingewonnen. Van geruchten die gegrondvest waren op bepaalde, in het lager controleerbare feiten, is mij nimmer iets gebleken. Zelfs heb ik later over het eenmaal tot mij doorgedrongen gerucht gesproken met de brigadeführer Dr. Schöngarth, die Befehlshaber der Sicherheitspolizei was geweest in Krakau.¹⁴ Deze deelde mij ook mede, dat hem nimmer van iets dergelijks was gebleken en het ook hield voor vijandelijke propaganda. Frau Hassel heeft dit gerucht vermoedelijk ook met mij besproken, wanneer zij dit van haar huishoudster Fr. Asch heeft gehoord. Over vergassing zal niet gesproken zijn, alleen over het doden in algemene zin.¹⁵

Ook heb ik verschillende keren gesproken met de transport-officier van de begeleidingspolitie, maar ook deze kon mij over het lager niet inlichten. Hij vertelde dat de transporten door hem op het nabij Auschwitz gelegen station aan de kamp-SS werden overgedragen en dat hij en zijn mannen niet in het lager toegelaten werden. Over vergassing in Auschwitz heb ik met deze officier niet gesproken, omdat mij dit feit niet bekend was. ...

Toen ik eens aan een Duitse officier vroeg waarom naar Auschwitz dan vrouwen en kinderen en ouden van dagen vervoerd werden, dus arbeids-ongeschikten, wanneer dat alleen een arbeidslager was, antwoordde men mij, dat in Auschwitz grote tehuizen waren voor deze mensen; modern ingerichte kindertehuizen en goed ingerichte ziekenhuizen. Auschwitz zou niet een lager zijn met enge grenzen, doch een gebied van ongeveer 28 x 28 km, met eigen mijnen, grote boerderijen enz. Ik heb deze verhalen onvoorwaardelijk geloofd.¹⁶

Maar dat er zeker ook reden was om aan Gemmekers intenties te twijfelen, bleek bijvoorbeeld uit een document dat tijdens de zitting als buitengewoon bezwarend voor de verdachte werd opgevoerd. Daarbij ging het om een telexbericht dat Gemmeker op 4 februari 1944 aan het hoofd van het *Judenreferat* (IV B 4) van Harsters bureau in Den Haag, Willy Zoepf, had verzonden. Het betrof een voorstel van Gemmeker om de patiënten uit het kampziekenhuis *en bloc* op transport naar Auschwitz te zetten, 'ohne Rücksicht auf Infektions- und Fieberkrankheiten'. Gemmekers indruk, zo liet hij aan Zoepf weten, was dat 'die Juden, wenn ein radikaler Abtransport von Kranken durchgeführt wird, sehr schnell gesund werden und nicht mehr im Krankenhaus Zuflucht suchen.' Voor het eerstkomende transport had hij dus alvast maar de voorbereidingen getroffen: